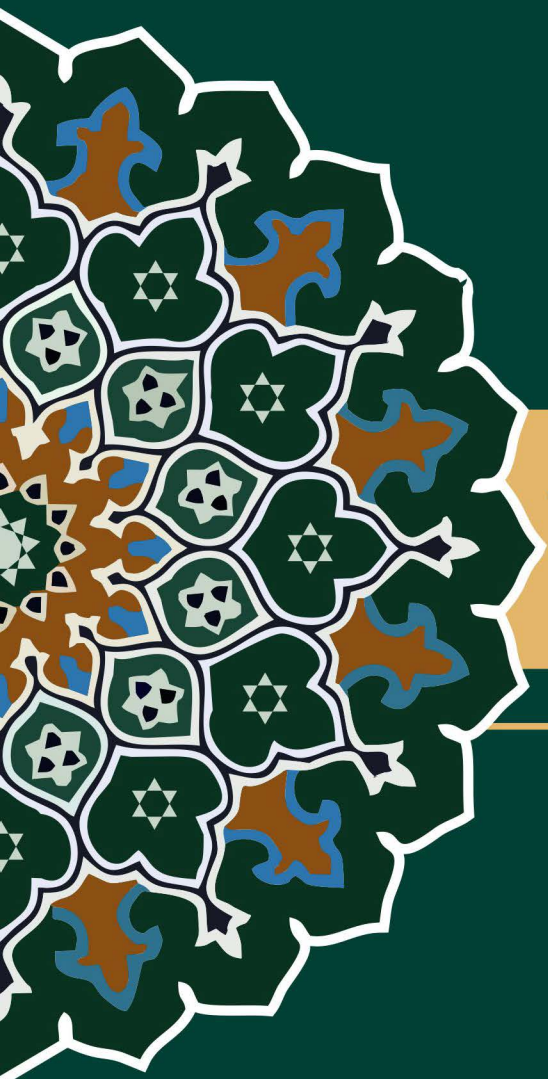

SHARQ MASH'ALI

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti
ilmiy-uslubiy, ma'rifiy jurnali

4
2021

<i>Илмий-услубий, маънавий-маърифий журнал.</i> <i>Таъсисчи:</i> <i>Ўзбекистон Республикаси</i> <i>Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги</i> <i>Тошкент давлат шарқишунослик</i> <i>университети</i> <i>1992 йилдан чиқа бошлаган</i> Журнал Ўзбекистон Республикаси Тошкент шаҳар матбуот ва ахборот бошқармаси рўйхатидан қайта ўтган (№ 02-0055 26 сентябрь 2014 йил) Бош муҳаррир: Г. РИХСИЕВА (доц., ф.ф.н.) Таҳрир хайъати: Н. АБДУЛЛАЕВ (доц., с.ф.н.) (бош муҳаррир ўринбосари) Х. АЛИМОВА (доц., ф.ф.д.) (масъул котиб) А. МАННОНОВ (проф., ф.ф.д.) Қ. СОДИҚОВ (проф., ф.ф.д.) Р. ХОДЖАЕВА (проф., ф.ф.д.) Ш. ШОМУСАРОВ (проф., ф.ф.д.) Қ. ОМОНОВ (проф., ф.ф.д.) У. МУХИБОВА (проф., ф.ф.д.) Д. МУХИДИНОВА (ф.ф.д.) Х. ҲАМИДОВ (ф.ф. бўйича PhD) Б. АБДУҲАЛИМОВ (проф., т.ф.д.) А. ХОДЖАЕВ (проф., т.ф.д.) М. ИСХОҚОВ (проф., т.ф.д.) Х. ФАЙЗИЕВ (доц., т.ф.н.) Р. ЖУМАЕВ (проф., с.ф.д.) У. ИДИРОВ (проф., с.ф.д.) Ш. ЁВҚОЧЕВ (проф., с.ф.д.) А. ВАҲОБОВ (проф., и.ф.д.) Р. АБДУЛЛАЕВ (проф., и.ф.д.) И. МАВЛАНОВ (проф., и.ф.д.) Д. ПЎЛАТОВА (проф., фал.ф.д.) Р. БАҲОДИРОВ (проф., фал.ф.д.) Э. ИЗЗЕТОВА (проф., фал.ф.д.) А. ШОНАЗАРОВА (АҚШнинг Колумбия унив. проф.) Г. ГЛИЗОН (АҚШнинг New Mexico унив. проф.) ОНО МАСАКИ (Япониянинг Цукуба унив. проф.) ЛИ ДЖИ ИН (Корея Республикасининг Ханжук чет тиллар унив. проф.) В. МЕСАМЕД (Исроилнинг Куддус унив. проф.) А. ГУРЕР (Туркиянинг Анкара унив. проф.) А. ВОРОБЬЕВ (Россия Фанлар академияси, Шарқишунослик институти катта илмий ходими) Г. АВДА (Миср Араб Республикасининг Хелвон унив. проф.) А. ТОҲИР (Миср Араб Республикасининг “Ал-Ҳивар” сиёсий тадқиқотлар маркази директори) ЛИ СИНЬВЭЙ (Хитой Халқ Республикасининг Шэньси унив. проф.) Х. БАЙДЕМИР (Туркиянинг Отатурк унив. проф.)	
SHARQ MASH'ALI ISSN 2010-9709	
МУНДАРИЖА № 4, 2021 йил Синхрон таржима масалаларига бағишланган махсус сон	
Синхрон таржима назарияси	Ҳамидов Х. Синхрон таржимада эҳтимолий башорат стратегияси 3 Мубаракова Д. Синхрон таржима муаммолари (араб ва ўзбек тили мисолида) 7 Мубаракова Д., Абдуллаева Р. Синхрон таржимада кутиш стратегияси (арабча-ўзбекча комбинация мисолида)..... 9 Мамаражабов Б. Синхрон таржима назарияси тарихига бир назар 15 Назруллаева Г. Синхрон таржимада стратегиялар..... 17 Шамсиева Б. Синхрон таржимон маданият трансфери воситачиси сифатида..... 21 Ахмедова Л. Таржима назариясида синхрон таржима масалалари..... 28
Синхрон ва кетма- кет таржима амалиёти	Исакова Н. Языковые факторы в устном переводе 32 Шамсиева Ш., Саидова Д. Хитой оммавий ахборот воситасида сиёсий табрик хабарлари лексикасининг морфологик хусусиятлари..... 42 Хасанова Ш. Синхрон таржимани амалга оширишдаги йўللар 45 Содиқова Д. Синхрон таржимонликнинг ўзига хос хусусиятлари..... 49 Абдупаттахов Ж. Араб-ўзбек тиллари комбинациясида синхрон таржима: муаммолар ва ечимлар..... 53 Ҳамидов Х., Юнусова Х. Синхрон таржимада сиёсий лексиканинг берилиши (ўзбек ва араб тиллари мисолида)..... 58 Ходжаева Н., Джўраев Ш. Арабча- ўзбекча синхрон таржима комбинациясида исломий атамаларнинг берилиши (ҳадисий матн ва атамалар асосида) 64 Ҳамидов Х., Номозова З. Хитой ва ўзбек тилларида синхрон таржима жараёнидаги муаммолар. синхронист маҳорати..... 71

Нашрга тайёрловчилар: Ж. ИСМОИЛОВ А. ЗИЁДОВ Ш. АСКАРОВА Л. ҲАМДАМЗОДА Ҳ. СУЛАЙМОНОВА Журнал Ўзбекистон Республикаси Олий Аттестация Комиссияси томонидан филология ва тарих йўналиши бўйича илмий мақолалар чоп этиладиган илмий нашрлар рўйхатига киритилган. Журнал оригинал-макет асосида босилди. Sharq mash'ali, 2021 йил 4-сон. e-mail: nashriyot@tsuos.uz web-site: www.tsuos.uz Босишга рухсат этилди 20.12.2021. Бичими 84x108 1/16 Шартли б.т. 7,75 100 нусхада босилди. Буюртма № Баҳоси келишилган нархда. Тошкент, Амир Темур кўчаси, 20. © Тошкент давлат шарқшунослик университети, 2021 йил Муаллиф фикри таҳририят нуктаи назаридан фарқланиши мумкин.		Шамсидинов З. Форс тилидан сиёсий терминлар синхрон таржимаси хусусиятлари.....76 Ҳашимова С., Сафарова И. Хитой тилидан ўзлашган сиёсий терминлар83
	Синхрон таржиманинг умумий масалалари	Отаев М., Умарова М. Синхрон таржимада аббревиатуралар хусусида (араб ва ўзбек тиллари мисолида)89 Шарипов Р., Ҳикматов Д. Ритмик синонимия ходисасини қиёсий-типологик жиҳатдан ўрганилганлиги ва синоним сўзларни синхрон ҳамда кетма-кет таржима жараёнида қўллаш усуллари94 Шарипов Р., Мухтарова М. Специфика методици подготовки синхронных переводчиков99 Шарипов Р., Жумабоев О. Синхрон ва кетма- кет таржимада сиёсий-дипломатик терминларнинг берилиши108 Ҳамидов Х., Исмоилова С. Икки тилли терминологик луғат тузиш принциплари (хитой тили мисолида)111 Рустамова М. Кобо Абэнинг “Қумдаги хотин” асари таржимасидаги ўхшатиш қурилмалар бадиияти.....116

21. (Ах.) – Имом Аҳмад ривоят қилган ҳадис.
22. (Ун.) – «Унмузаж» китоби. Муаллиф: Муҳаммад Абу Бакр ибн Абдулқодир ар-Розий (вафоти 721 х.й.), «Мухторус-сиҳоҳ» луғатининг муаллифи.
23. (Хд.) – «Ал-ҳидоя» китоби. Муаллиф: Бурҳонуддин Абул Ҳасан Али ибн Аби Бакр ибн Абдилжалил ар-Рошидоний ал-Марғиноний (таваллуди 1123м. вафоти 1197м/593 х.й.)
24. (Мх.) – «Мухтасарул-Викоя» китоби. Муаллиф: Убайдулло ибн Масъуд. Қозон нашри. 1902 й.
25. (ЖР) – «Жомеур-румуз» китоби. У «Мухтасарул-Викоя» китобининг шарҳи. Шорих: Шамсиддин Муҳаммад ал-Хуросоний ал-Қўҳистоний (вафоти 962 х.й.). Қозон нашри 1902 й.
26. (С.а.н.) – «Сияру аълومин-нубало» китоби. Муаллиф: Шамсиддин Муҳаммад ибн Аҳмад аз-Заҳабий (вафоти 748 х.й.). Байрут нашри. 1997 й.
27. (М.з.) – «Муружуз-заҳаб» китоби. Муаллиф: Абул Ҳасан Али ибн Ҳусайн ал-Масъудий (вафоти 346 х.й.). Байрут нашри. 1984 й.
28. (Саъл) – «Қисасул-анбиё» китоби. Муаллиф Абу Ишоқ Аҳмад ибн Муҳаммад ас-Саълабий ан-Найсобурий (вафоти 427 х.й.). Қоҳира нашри. 1912 й.
29. (Ақ) – Ақоид фанига оид асарлар.

**РИТМИК СИНОНИМИЯ ҲОДИСАСИНИ ҚИЁСИЙ-ТИПОЛОГИК
ЖИҲАТДАН ЎРГАНИЛГАНЛИГИ ВА СИНОНИМ СЎЗЛАРНИ СИНХРОН
ҲАМДА КЕТМА-КЕТ ТАРЖИМА ЖАРАЁНИДА ҚЎЛЛАШ УСУЛЛАРИ**

ШАРИПОВ РУСТАМ

филология фанлари номзоди, доцент, ТДШУ

ҲИКМАТОВ ДИЛШОДЖОН

магистрант, ТДШУ

Аннотация. Ушбу мақола синхрон таржима жараёнида таржимонлар кўп дуч келадиган масалалардан бири бўлган синоним сўзларни қай йўсинда таржима қилиш керак эканлиги юзасидан олиб борилган тадқиқотлар натижаси сифатда тақдим этилмоқда. Унда яхлит гап бўлакларини таржима қилиб, мисол тариқасида ёритиб беришга ҳаракат қилинган. Бугунги “Янги Ўзбекистон” ишиори остида олиб борилаётган очиқлик сиёсатида таржимонларга талаб катта, шу аснода масъулият ҳам ўзгача. Бу мақола орқали таржимонлар нафақат хитой ва ўзбек тилларида, балки ўзлари ўрганаётган тиллар доирасида ҳам кенг мушоҳада юритишига ва синонимия ҳодисасини таҳлил қилишига туртки бўлиши учун имкон қадар ҳаракат қилинган.

Таянч сўз ва иборалар: синонимия, синхрон таржима, таржима-шунослик, кетма-кет таржима, чоғиштирув, қиёсий лингвистика, таржима назарияси.

Аннотация. Данная статья посвящена исследованию вопроса перевода синонимов, являющегося одной из самых распространенных проблем в деятельности синхронных переводчиков. В ней сделана попытка теоретического и практического исследования данной проблемы. Естественно, что в настоящее время, когда наша страна ведёт политику открытости и дружелюбия, укрепляются международные связи со многими странами мира, ответственность, возлагаемая на переводчиков-синхронистов и требования, предъявляемые к ним возрастают в разы. В данной статье автор

сделал попытку сравнительно-типологического исследования явления ритмической синонимии, что является одним из важных моментов в деятельности синхронных переводчиков на примере узбекско-китайских переводов.

Опорные слова и выражения: синонимия, синхронный перевод, переводоведение, последовательный перевод, сравнение, сравнительное языкознание, теория перевода.

Abstract. This article is written for simultaneous interpreter may come across some problems during the interpreting how they can synonymous translate. In this article whole sentences are provided which they are translated. Everybody knows, nowadays under “the new Uzbekistan” slogan whole political process require new high quality translators. By this article translators may know apart from the process of synonym between chinese and uzbek languages, they can observant about how can translate to uzbek from the language which they are learning.

Keywords and expressions: synonymy, simultaneous translation, translation studies, sequential translation, comparison, comparative linguistics, translation theory.

Мақсад ва вазифалари. Таржима қилиш орқали луғатлар ва яхлит гап бўлакларидан фойдаланиб икки тил ўртасидаги синонимия ҳодисасида учрайдиган ўзига хос қийинчиликларни таржима усулида ёритиб бериш. Синхрон таржимон фаолиятида учраши мумкин бўлган муаммоли вазиятларга тайёр туришига йўлланма бериш.

Тадқиқот усули. Лингвистик-грамматик таҳлил ва таржимашунослик.

Эришилган натижалари. Синонимия бу кенг қўламли тушунча бўлиб, уни нутқ жараёнида қўллаган пайтда инсондан синонимларни моҳирлик билан фойдаланиш талаб этилади. Ўзбек тилида синонимия ҳодисаси остида икки хил сўзнинг айна бир маънони англатиши тушунилади. Хитой тилида ҳам шунга ўхшаш ҳолатлар учрайди. Хитой тилшунослигида маъноси бир-бирига яқин, лекин турлича талаффуз қилинадиган сўзлар синонимлар деб аталади. Бунда жуда кўп жиҳатлар эътиборга олинади.

“Ҳозирги замон хитой тили” (现代汉语书) китобини мисол қилиб оладиган бўлсак, унда: “Синоним сўзлар фақатгина турли хил талаффуз ва оҳангга эга бўлган сўзлардир”¹ – дейилади. Лекин, кўп ҳолларда хатоликларга ҳам йўл қўйилиши таъкидланади. Умумий тилшуносликда “синоним” тушунчасига таъриф беришда турли нуқтаи назарлар мавжуд. Мазкур нуқтаи назарлардан бизга маълум бир-иккитасини мисол тариқасида келтирамиз.

Биринчисига кўра, синоним сўзлар – бу бир хил маънога эга, лекин шакли турли хил бўлган сўзлардир. Бу фикрни кўпчилик олимлар қўллаб-қувватлайдилар.

Иккинчисига кўра, синоним сўзлар – бу талаффузи турлича, маъноси эса бир хил бўлмаган, аммо жуда яқин бўлган сўзлардир. Бундай нуқтаи назарни эса кўпчилик машҳур тилшунослар ҳимоя қиладилар.²

Бу икки хил нуқтаи назардан иккинчисига қўшилган ҳолда, уни тўғри деб ҳисоблаб, синонимларга ўз таърифимизни беришга ҳаракат қиламиз: “Бир сўз туркумига оид бўлган, турли шаклда ёзилиб, лекин маъно жиҳатдан бир-бирига яқин, баъзан эса жуда яқин бўлган сўзларга синоним дейилади”.

Хитой тилида: 同义词 [tóngyìcí] “синоним”, 等义词 [děngyìcí] “бир-бирига айнан ўхшаш сўзлар”, 近义词 [jìnyìcí] “яқин маъноли сўзлар” тушунчалари мавжуд бўлиб, уларнинг учаласи ҳам синонимларни ифодалайди.

¹ 贺国伟 “现代汉语同义词词典”，2005 年，550 页

² 牟淑媛，王硕 “语近义词学习手册”- 北京：北京大学出版社，2004，179 页

同义词 [tóngyìcí] тушунчаси нисбатан умумийроқ тушунча ҳисобланади. Мазкур сўз тадқиқотчининг нуқтаи назаридан келиб чиққан ҳолда, 等义词 [děngyìcí] ва 近义词 [jìnyìcí] тушунчаларини ўз ичига олиши ҳам, олмаслиги ҳам мумкин.

Хитой тилидаги айнан 等义词 [děngyìcí] тушунчасига эътиборни қаратиш мақсадга мувофиқдир. Мазкур тушунчани ўзбек тилига “бир-бирига яқин маъноли сўзлар” деб таржима қилиш мумкин. Бу тушунчанинг келиб чиқиши билан боғлиқ саволлар, шунингдек, 等义词 [děngyìcí] ва 同义词 [tóngyìcí] тушунчаларининг синоним ёки синоним эмаслиги ва улар ўртасида боғлиқлик бор-йўқлиги ҳақидаги саволлар тадқиқотчилар ўртасида бир қатор баҳс-мунозараларга сабаб бўлган. Хитой тилидаги адабий ёдгорликлардан бирида айтилишича, яқин маъноли сўзлар – бу маъно жиҳатдан ва ушбу маъно ҳажми жиҳатдан фарқларга эга бўлмаган сўзлардир.

Шу билан бир вақтда, мазкур сўзларни мутлақ синоним сифатида эътироф этиш учун ҳам ҳеч қандай далиллар мавжуд эмас. Бундан ташқари, 等义词 [děngyìcí]лар 同义词 [tóngyìcí] тушунчасига мансуб сўзлардир деган фикр ҳам мавжуд. Мазкур нуқтаи назар синонимларни яқин маъноли сўзлар сифатида эътироф этиш натижасида вужудга келган. Шу билан бир вақтда, хитой тилидаги синонимларнинг аниқланишига бағишланган кўпгина ишларда сўзлар семантик хусусиятларга кўра фарқланиши мумкин.

Сиёсий жараёнларнинг ривожланиши, аҳоли турмуш тарзининг ўзгариши каби жараёнлар таълим тизимида ҳам таъсир этмай қолмади. Хитойда синонимларнинг ўрганилишига замонавий ёндашув XX асрнинг ўрталаридан бошланди. Юқорида таъкидланганидек, синонимларга яқин (бир хил) маъноли сўзларни киритиш мумкин. Мазкур фикрни кўпчилик тадқиқотчилар маъқуллашар экан, улар синонимик муносабатларининг асоси деб, сўзлар ўртасидаги маъновий ўхшашликни эътироф этадилар. 刘叔新 (Лиу Шу-хин) ўзининг “同义词语和反义词语” (“Синонимлар ва яқин маъноли сўзлар тавсифи”) деб номланган ишида қуйидаги синонимларни таҳлил қилар экан: 拉 [lā] - ташимок, ташиб юрмок; 背 [bēi] - олиб бормок, элтмок; 牵 [qiān] - элтмок, олиб бормок; 抻 [chēn] - судрамок; 扯 [chē] - судрамок; 抽 [chōu] - судрамок, ташимок; 拔 [bá] - тортиб кетмок; мазкур синонимик қатордаги сўзлардаги сўзлардан умумий маънони ажратиб кўрсатиш мумкинлигини айтиб ўтади.¹

Бу фикрга қарама-қарши нуқтаи назар ҳам вужудга келдики, унга асос қилиб синонимларнинг икки мутлақ бир хил маънога эга бўлган икки ёки ундан ортиқ сўзлар эканлиги ҳақидаги назария олинган. Мазкур нуқтаи назар “маъно жиҳатдан яқин сўзлар тушунчаси” - 同义说 [tóngyìshuō] номини олган. Мазкур назария катта ривожланишга эга бўлмади, чунки кўпчилик тилшуносларнинг фикрича, бу назарияда назарда тутилган синонимлар сони чегаралангандир. Ўзбек тилшунослигида мазкур тушунча “мутлақ синонимлар” деб ном олган. Мутлақ синонимларнинг асосий хусусияти уларнинг чегараланган маъновий бир хилликка эгаллигидир. Бу эса сўзлар маъноларининг айнан ўхшаш эканлигини англатади.

Маъно жиҳатдан мутлақ мос тушувчи сўзлар назариясини яқин маъноли сўзлар назарияси билан бир қаторга қўйиш мумкин, мазкур назария муайян хусусиятлар билан фарқланувчи “яқин маъноли сўзлар тушунчаси” - 近义说 [jìnyìshuō] назарияси деб аталади.

Хитой тадқиқотчилари ўртасида яна шундай фикр мавжудки, унга кўра маъно жиҳатдан бир-бирига яқин бўлган сўзлар 近义词 [jìnyìcí] деб аталувчи алоҳида гуруҳга мансубдир.

¹刘叔新“同义词语和反义词语”,二人合著,商务印书馆,1992, 68 页

Мазкур нуқтаи назарга кўра, яқин маъноли сўзларни синоним деб ҳисоблаб бўлмайди, чунки бу сўзлар маъно чегараси, таъсирчанлик даражаси, тушунча ёки ҳодисанинг баҳолаши, турли услубларда қўлланилиши жиҳатидан турлича бўлиши мумкин. Хитой тилшунослари томонидан мазкур нуқтаи назар етарлича ўрганилган. Шунга қарамай, сўзларнинг маъносини нотўғри аниқланиши юзасидан ва бир қатор бошқа мунозарали масалалар мавжуд. Мазкур назариянинг ўрганилишини қийинлаштирувчи омил бўлиб муайян маъно ва контекст бўйича мос тушувчи сўзларнинг жуда кўплиги хизмат қилади. Ҳозирги замон хитой тилида синонимларни илмий ўрганиш борасида хитой тилшунослигида кўплаб илмий ишлар олиб борилган. Хусусан, 周玉琨 (Zhou Yukun)нинг “现代汉语近义词研究述评” (“Ҳозирги замон хитой тили синонимларини ўрганиш”) мақоласида 近义词 ва 同义词 тушунчаларига атрофлича тўхталиб ўтилган. Унда айтилишича, хитой тилида jīnyìcǐ ва tóngyìcǐ тушунчалари аралаштириб юборилади, бу эса “tóngyìcǐ бу – маъноси бир хил ёки бир-бирига яқин бўлган сўзлардир” деган назариядан келиб чиққан.¹

Jīnyìcǐ тушунчасига алоҳида ва нисбатан эртароқ эътибор қаратган тилшунос сифатида 孙常叙 (Сун Чанг-ху) эътироф этилади. У “汉语词汇” (“Хитой тили лексикаси”) китобида Jīnyìcǐ ва tóngyìcǐлар бир-бирига умуман ўхшамаслиги ва алоҳида тадқиқот талаб этишини айтиб ўтади.² Шунга қарамай, бир қатор тилшуносларнинг нуқтаи назари юқоридаги фикрлардан анчагина фарқ қилади. Жумладан, 张静 (Zhang Jing) лексика фанидан маърузаларидан бирида tóngyìcǐларнинг уч турини ажратиб кўрсатади: 等义词 tóngyìcǐ – тенг маъноли бирида tóngyìcǐлар, 交叉同义词 jiāochā tóngyìcǐ – параллель tóngyìcǐлар ва 近义同义词 jìnyì tóngyìcǐ. Кўриниб турибдики, унинг фикрига кўра, jīnyìcǐ tóngyìcǐнинг бир туридир.³

Умуман олганда синоним сўзлар таржима жараёнида айниқса синхрон ҳамда кетма-кет таржима жараёнида ўзгача мураккаблик касб этибгина қолмай у тилнинг энг қизиқ бўлими ҳам ҳисобланади. Ҳар бир синоним сўзларнинг умумий ўхшашлиги бўлиши билан бир қаторда уларнинг фарқли томонларини ҳам учратиш мумкин. Бу эса ҳар бир таржиманинг ўзига хослигидан ва шу хитой тилида сўзлашувчи халқларнинг урф-одатларидан келиб чиқади. Мисол учун, хитой тилида бир сўз ҳам феъл бўлиб келиши мумкин, ҳам от бўлиб келиши мумкин. Шундан келиб чиқиб, баъзи синонимлар матндан келиб чиққан ҳолда, бир-бирига ўхшаш бўлмаган маъноларни ифодалаши мумкин деган фикрга келиш мумкин.

你有什么是需要我帮忙的吗? [Nǐ yǒu shé me shì xūyào wǒ bāngmáng de ma?] – Мен ёрдам беришим керак бўлган бирор юмушнинг борми?

我去帮你取药吧。[Wǒ qù bāng nǐ qǔ yào ba] – Бориб сен учун дори олиб келаман.

Бундан ташқари, 帮助 [bāngzhù], 帮忙 [bāngmáng], 帮 [bāng] феълларини таржимон таржима қилаётган пайтда услубий жиҳатдан ҳам уларни тўғри фарқлай олиши зарур. 帮助 [bāngzhù] ёзма ва оғзаки нутқда ишлатилади. 帮忙 [bāngmáng] ва 帮 [bāng]да эса оғзаки нутқ оҳанги кучлироқ бўлиб, кўпинча сўзлашув услубида қўлланилади.

Баъзан бўғин сонининг мослашуви ҳам 帮助 [bāngzhù] ва 帮 [bāng]нинг қўлланилишини белгилаб беради. Масалан: 你们要互相帮助。你们要互相帮。[Nǐmen yào hùxiāng bāngzhù. Nǐmen yào hùxiāng bāng] – Сизлар бир-бирингизга ёрдам беришингиз керак. Таржимон

¹ 周玉琨“代汉语近义词研究述评”,通化师范学院中文系,吉林通化,2012年

² 孙常叙“汉语词汇”,吉林人民出版社,1996年,88页

³ 张静“词汇教学讲话”,武汉:湖北人民出版社,1997年

мазкур ҳолатни хитой тилига таржима қилаётган пайтда 互相 сўзи икки бўғинли бўлгани учун ундан кейин 帮助 сўзини ишлатса мақсадга мувофиқ бўлади.

请你多加帮助。请你多加帮。[Qǐng nǐ duōjiā bāngzhù. Qǐng nǐ duōjiā bāng] – Сиздан янада кўпроқ ёрдам кутиб қоламиз. Бу гапда эса 加 сўзи бир бўғинли бўлиб, 帮 билан кўпроқ мослашади.

[bāngzhù], 帮忙 [bāngmáng], 帮 [bāng] феъллари, шунингдек, бошқа сўзлар билан бирикишда ҳам бир қатор фарқий томонларга эгадир. 帮助 [bāngzhù] ва 帮 [bāng]дан кейин “过” [guò] ва “了” [le] ёрдамчи сўзлари қўлланилиши мумкин, 帮 [bāng], шунингдек, “着” [zhe] билан бирикади, аммо 帮助 [bāngzhù]да бундай хусусият йўқ. Масалан: 他帮助过那个孩子。[Tā bāngzhùguò nàgè hái'zi] 他帮过那个孩子。[Tā bāngguò nàgè hái'zi] – У ўша болага ёрдам берган.

Хулоса. Биз ушбу мақолада келтирилган таҳлиллар натижасида қуйидаги хулосаларга келдик:

синонимлар тил луғат бойлигининг муҳим қисмини ташкил этиб, улар шакл ва талаффузи турлича, аммо маъноси бир-бирига жуда яқин сўзлар, ўзаро маънодош бўлган сўзлардир. Синонимия ҳодисаси маъноси бир-бирига яқин бўлган сўзларнинг шакл жиҳатидан турлича бўлишидир.

Хитой тилида синонимлар 同义词[tóngyìcí], 等义词 [děngyìcí], 近义词 [jìnyìcí] тушунчалари билан ифодаланиб улар нозик маъно фарқларига эгадир. Хитой тилшуносларининг илмий ишларини кўриб чиқиб, 等义词 [děngyìcí] атамаси кўпроқ мутлақ синоним маъносида, 同义词 [tóngyìcí] ва 近义词 [jìnyìcí] эса лексик синонимлар маъносида қўлланиши аниқланди.

近义词 [jìnyìcí] va 同义词 [tóngyìcí] тушунчаларини илк бора фарқлаб берган тилшунос 孙常叙 (Sun Chang-xu) бўлиб, у ўзининг “汉语词汇” (“Хитой тили лексикаси”) китобида 近义词 [jìnyìcí] ва 同义词 [tóngyìcí]лар бир-бирига умуман ўхшамаслиги ва алоҳида тадқиқот талаб этишини айтиб ўтган.

Синонимларнинг таснифлашда икки хусусияти – фарқловчи ва дифференцияловчи (даражаловчи) хусусиятларига кўра хитой тилидаги синонимлар уч турга бўлинади: мазмуний-белгили, ҳиссий-услубий ва функционал-услубий синонимлар.

Хитой тилида синонимлар ўзининг шакл тузилишига кўра бир неча турга бўлинади. Уларни турларга бўлишда дастлаб, сўзда нечта бўғин борлигига, ундан кейин эса умумий ёки турли хилдаги элементларнинг бор йўқлигига эътибор қаратилади. Биринчи гуруҳга бир бўғинли сўзлар воситасида ифодаланган синонимлар, иккинчи гуруҳга бир бўғинли ва кўп бўғинли сўзлар билан ифодаланган синонимлар, учинчи гуруҳга икки ёки ундан ортиқ бўғиндан ташкил топган кўп бўғинли сўзлар киради.

Хитой тилида феълларнинг миқдори кўпчиликни ташкил этади ва морфологик-грамматик жиҳатдан муҳим аҳамиятга эгадир. Асосий қўлланмамиз ҳисобланган 牟淑媛 (Моу Шуюан) ва 王硕 (Ванг Шуо)ларнинг “汉语近义词学习手册” (“Хитой тили синонимлари ўқув қўлланмаси”) китобидаги феъл-синонимлар сони ҳам умумий синонимлар миқдорининг 23 фоизини ташкил қилади. Умумий қилиб айтганда, бу мақоламизда хитойшунос таржимонлар учун муҳим бўлган синоним созларни таржима жараёнида кўриб чиқишга ҳаракат қилдик. Тил сатҳида, таржима жараёнида синонимларни тўғри қўллай билиш бу санъат ҳисобланиб, гапнинг моҳиятини, шаклини, мазмунини ўзида мужассамлаштиришини ўрганишга ҳаракат қилдик.

